

Diskussion om inflationen

Åke Ortmark, som framlade
hädiska åsikter
om inflationen på Ekonomiska sidan
i Industria 3/-57, får här
mothugg av sekreterare Lars Nabseth

Den grekiske filosofen Aristoteles, vilkens åsikter behärskade större delen av den senare medeltidens tänkande, ansåg på sin tid att varje företeelse måste förklaras genom det ändamål den fyller. Naturen skapar ingenting utan avsikt menade han. Genom framväxten av de moderna naturvetenskaperna förkastades denna s.k. teleologiska naturuppfattning allt mer, men i den yttersta av dessa dagar har den tydliga blivit tagen till nåder igen. Vi lever i ett inflationens samhälle och tycks inte kunna göra något åt saken. Förklaringen härtill ligger kanske i att naturen avsiktligt givit oss ett tillstånd, som möjligen är till fördel för oss alla, även om vi inte riktigt insett detta. Vad vi därför bör göra är att närmare studera sammanhangen i inflationssambället så kommer nya och för detta samhälle fördelaktiga sanningar att uppenbara sig. Så ungefär tycks "inflationens debattens förnyare", Den ekonomiska sidans författare Åke Ortmark och LO-sekreteraren Per Holmberg, resonera.

De kan häremot inte utan skäl invända att vad de, i varje fall Ortmark, avser är endast att vi vet alldeles för litet om vilka verkningar inflationen har på exempelvis förmögenhetsfördelning, sparande etc. och att vi här behöver ökad kunskap. Att vetandet på detta område på många punkter är skralt är förvisso sant, men att påstå att det är så skralt att det förkastar alla argument mot inflationen verkar väl negativt.

Flera målsättningar

Det är uppenbart, och det framgår också något om än alltför litet i Ortmarks argumentering, att problemet i vår ekonomi för närvarande inte är om vi skall ha ett samhälle med inflation eller ett utan inflation med allting annat lika, utan att problemet är att vi har ett flertal målsättningar för vår ekonomiska utveckling såsom full sysselsättning, stabilt penningvärde, jämvikt i betalningsbalansen, snabb produktionsutveckling, rättvis inkomstfördel-

ning etc. Alla dessa mål kanske inte går att förverkliga på en gång med de ekonomisk-politiska medel som står till vårt förfogande och som vi är villiga att acceptera. Detta sistnämnda är en mycket viktig inskränkning eftersom i ett diktaturstyrt land exempelvis problemet om att förena full sysselsättning och stabilt penningvärde knappast behöver vara lika aktuellt.

Om Ortmark hade inskränkt sig till att säga att det är tänkbart att vi efter ett grundligt studium av sammanhangen i vårt ekonomiska liv kommer att tycka att inflationen visserligen har nackdelar men att dessa är mindre än de som uppkommer om vi försöker stoppa den och det därvid uppkommer arbetslöshet, lägre produktion etc. så hade inte så mycket varit att säga. (Att här tro att våra receptskrivande nationalekonomiprofessorer på ett par månader skulle ha möjlighet att i någon högre grad berika vårt vetande förefaller alltför stratosfäriskt. Djuplodande ekonomiska utredningar, som syftar till att utöka vårt vetande, brukar vanligen ta mycket lång tid, vilket den nu pågående penningvärdeutredningen illustrerar.) Till syvende och sist måste det här i vilket fall bli fråga om tycke och smak, vilket inte skall diskuteras i detta inlägg. Men då man som här varit faller försöker bagatellisera inflationens påstådda nackdelar utan att sätta dem i relation till andra ej önskvärda tillstånd får man en känsla av att debattörerna intar en väl oskuldsfull attityd till livet.

Till att börja med glömmor Ortmark i sin diskussion helt bort en av inflationens i författarens tycke största nackdelar nämligen snedvridningen av produktionen. (Han kan dock trösta sig med att detta ofta även gäller för inflationens fiender, så t.ex. pol. mag. Inge Vikbladh i Ekonomen 57:2). En av hörnstenarna i en något så när fri marknadshushållning är prisbildningen. Dess uppgift är enligt nationalekonomiens elementa "att stimulera produktionen och begränsa efterfrågan". På så vis får vi den inriktning av produktionen och de produktiva resurserna som svarar mot våra genomprisbildningen uttryckta önskemål.

Förutsättningen för att prisbildningen skall fungera på detta sätt är emellertid att inte mera produktion stimuleras än som svarar mot tillgången på produktiva resurser, dvs. arbetskraft, maskiner etc. I en inflationistisk ekonomi kommer emellertid flera projekt att vara löande än som svarar mot tillgången av produktionsfaktorer. Det är då stor risk för att de produkter som faktiskt produceras inte alltid är de som vi helst skulle vilja ha, men någon omfördelning av resurserna i mera prismässigt optimal riktning äger inte rum eftersom flertalet verksamhetsgrenar ändå är ekonomiskt löande. Det är troligt att denna snedvridande effekt blir av allt större betydelse ju längre en inflationsperiod håller på eftersom större föränd-

ringar i vår smak och våra vanor troligtvis sker successivt under en följd av år.

Det kan med visst fog hävdas att det anförda framför allt gäller för en av ständigt efterfrågeöverskott förorsakad inflation av typen svenskt fyrtiotal men att det knappast gäller för de senaste årens inflationsutveckling här i landet där pressen på priserna sannolikt i högre grad kommit från kostnadsnöden. Även i detta senare fall är det emellertid stor risk för snedvridande effekter. Detta sammanhänger med att en stigande prisnivå gör spekulering i lagerinvesteringar och även maskin- och byggnadsinvesteringar löande i många fall, vilket också ofta påtalats från näringshåll. Spekuleringen förlorar på detta sätt sin samhällsekonomiska betydelse som framför allt är att verka prisutjämmande.

Ortmark säger också att det inte är säkert att de förmögenhetsomfördelande effekter som anses uppkomma i en inflationistisk utveckling är så stora som sägs eftersom vi ofta är både långivare och låntagare. Det är uppenbart att om vi endast klumpar ihop oss i tillräckligt stora grupper så har han rätt. För oss alla här i samhället tagna som enhet sker ju förmögenhetsmässigt inga större förändringar under en inflation. Motsvarande kanske också gäller alla försäkringsstagare som grupp betraktat, eftersom denna grupp sannolikt omfattar flertalet av oss. Men att därifrån komma till att detta kanske även gäller för samtliga enskilda individer i samhället måste innebära en tro på fader Leibniz' ord om "att detta är den bästa av världar" som är mera bokstavig än upphovsmannen någonsin tänkt sig.

Ofrivillig omfördelning

Ortmark kan visserligen även här säga att han endast sagt att vi inte vet precis hur det är med gungorna och karusellen, men det vållar i varje fall inte författaren några svårigheter att direkt ange mängder av exempel där han vet om det är gungan eller karusellen som tagit hem spelet. Hårtill kommer att fullständigt oberoende av debet- och kreditvalderingen för enskilda individers förmögenhetsförändringar har inflationen här i landet medfört en omfördelning av en persons förmögenhetsstillgångar som han själv i flertalet fall aldrig uttryckt något önskemål om att få genomförd. Om han exempelvis som bank-sparare drabbats av reell förmögenhetsminskning som han blir kompenserad för som stats- och kommunmedlem genom att dessa institutioner ofta är betydande gäldenärer, är det högst osannolikt att han känner sig kompenserad av den större förmögenhet som staten nu har att förvalta.

Enligt Ortmark har professor Erik Lindahl i sin nyligen utgivna bok "Spel om penningvärdet" beräknat att förmögen-

hetsöverföringen från borgenärer till gäldenärer under den senaste tioårsperioden uppgått till cirka två miljarder per år. Mot bakgrunden härav förefaller den våldsamma debatt som föregick kvarlåtenskapsskattens införande här i landet 1947, där det som det visat sig vara fråga om 30 miljoner kronor per år, nästan löjväckande. Även om Ortmark inte vill hälsa argumentet om förmögenhetsomfördelningar som följd av inflation med vördnad, har man ändå svårt att tro att det inte under nuvarande institutionella förhållanden måste vara ett av inflationsfiendens "klassiker".

Ortmark berör också frågan om det personliga sparandet och om det verkligen hämmas så mycket av inflation som man ofta gör gällande. Han efterlyser även här mindre tro och mera vetande. På den här punkten måste vi förvisso hålla med honom. Det är tänkbart att det personliga bank- och försäkringsparandet inte blir så allvarligt påverkat av en långsamt fortgående inflation som ofta görs gällande, men detta sammanhänger sannolikt i ej ringa grad med att ekonomiska journalister och medarbetare i berörda sparinrättningar, ofta av pur självintresse inte i tillräcklig grad upplyser folk om vad man tror om utvecklingen. Dessutom är möjligheterna till värdebeständigt sparande fortfarande relativt begränsade för eko-

nomiskt mindre initierat folk. Här väntar vi på indexreglerade obligationslån och bankkonton.

Tre procent till

Ett mycket väsentligt problem i samband med inflationsdebatten som varken berörs av Ortmark eller Holmberg är i vilken mån det är möjligt att ha en långsamt fortgående inflation om vi sätter upp detta som målsättning för den ekonomiska politiken (med rörliga växelkurser). Om nationalbudgeten varje år säger att den som vanligt tänker sig en treprocentig prisstegring är det då inte troligt att alla grupper i samhället med större eller mindre eftersläpning allt efter ekonomiskt vetande kommer att anpassa löneavtal, prisavtal etc. efter denna utveckling. På så vis kommer vi att som inflation beteckna inte den treprocentiga stegringen utan den prisstegring som är större än tre procent. När denna utveckling har fullbordats kommer vi kanske att ha gått miste om den treprocentiga inflationens ev. fördelar och Ortmark kommer att träda fram till svar för en kraftigare prisstegring då detta sannolikt har stora fördelar för produktionen, sysselsättningen etc. Är detta riktigt verkar satsen att "hellre stänma i bäcken än i ån" att passa väl in i bilden.

Lars Nabseth

Svar till Lars Nabseth

Min artikel om inflationen i förra numret av *Industria* var skriven i en lite provocerande anda. Huvudtesen kan sägas ha varit att vi kanske inte riktigt vet hur inflationen verkar, att vi kanske inte med säkerhet kan säga att den måttliga inflationens "nackdelar" överväger (de eventuella) "fördelarna". Detta konstaterande blir — om det är riktigt — intressant i ett läge där den svenska ekonomin präglas av stagnationstendenser som förmodligen till stor del sammanhänger med den skärpta ekonomiska politiken.

Lars Nabseth och jag är tydligen i långa stycken överens. Vi anser båda att vetandet om inflationens verkningar på många punkter är skralt. Nabseth ger mig på denna punkt ofrivilligt ett extra argument. Jag skrev att de sex nationalekonomer som publicerade "Recept mot inflation" borde ha ägnat utrymme — helst hela boken — åt att diskutera inflationens verkningar; Sträng borde ha bätt ekonomerna att försöka utöka vårt vetande i det avseendet. Nabseth invänder att dessa ekonomer inte skulle ha kunnat berika vårt vetande i någon högre grad på ett par månader.

Det ligger antagligen mycket i det, särskilt som det i själva verket är ett utmärkt argument för Den ekonomiska sidans ståndpunkt. Argumentet innebär ju i min översättning att det är så sorgligt ställt att sex professorer, som arbetar träget var och en i några månader, inte kan övertygande visa att inflationens nackdelar överväger fördelarna. Det är ett intressant mått på uppgiftens svårighetsgrad! Men trots att problemerna är så svåra an-

ser sig Nabseth — i likhet med de flesta — kunna inta en av allt att döma ganska definitiv ställning mot inflationen. På vilka grunder gör han då det? Till en början kan det konstateras att också Nabseth tydligen anser att argumenten i samband med förmögenhetsomfördelningen och det personliga sparandet är mer eller mindre diskutabla. I varje fall tycks han hålla med om att inflationens verkningar på det personliga sparandet ofta överdrivs.

Enligt Nabseths åsikt är tydligen "snedvridningen av produktionen" ett betydligt väsentligare argument mot inflationen. Den saken har jag helt glömt bort, säger han. Det förhåller sig emellertid inte riktigt så. Jag valde att kritisera ett par av de i den populära debatten vanligaste argumenten. Dit torde inte "snedvridningen" höra, för det första. Men för det andra fanns det ett ännu mycket bättre skäl att utelägna detta argument. Det är nämligen så oerhört mycket svårare att på begränsat utrymme diskutera snedvridningen. När det gällde t.ex. det personliga sparandet var det ju lätt att med några enkla och kortfattade argument ifrågasätta om måttlig inflation i och för sig verkar hämmande på det personliga sparandet. Här erfordrades ingen *avvägning* mellan inflationens "nackdelar" och "fördelar". Det var alldeles tillräckligt att i all korthet diskutera om en ofta påtalad "nackdel" existerade eller inte.

Snedvridning en bisak?

I samband med snedvridningen måste man emellertid komma in på en *avvägning* mellan för- och nackdelar. Man kan inte

komma ifrån att snedvridningen är en nackdel, kanske en mycket allvarlig nackdel. Men då uppstår problemet om en inflationistisk utveckling kanske har så stora fördelar att snedvridningen blir en bisak. Det är ju i själva verket kärnan i hela diskussionen, en kärna som både Nabseth och jag hittills med stor skicklighet lyckats undvika att gå in på direkt. Vår försiktighet är väl motiverad; problemet är tekniskt komplicerat och emotionellt laddat.

Ändå hade man nog väntat att Nabseth skulle ha talat ett tydligare språk när han snuddar vid detta problem. Nabseth säger redan i inledningen att vi har flera "målsättningar för vår ekonomiska utveckling" — bl.a. stabilt penningvärde och full sysselsättning — och att dessa målsättningar kanske inte kan förverkligas på en gång. Antag då att vi måste uppge en av målsättningarna stabilt penningvärde och "full" sysselsättning. Den viktiga frågan blir ju då vilket val vi träffar. Men Nabseth går förbi detta centrala problem och konstaterar bara att det är fråga om "tycke och smak".

Jag håller med om att det här gäller just "tycke och smak" men det är naturligtvis inte ett skäl mot att diskutera saken. I detta sammanhang är våra värderingar av alldeles avgörande betydelse, och det förblir de ända fram till den dag då vi har kunskaper och/ eller makt nog att förena dessa två målsättningar. I dagens läge är risken stor att de maktthavandes ansträngningar att bevara penningvärdet kommer att drabba produktionen och sysselsättningen. Det vore enligt min uppfattning — Nabseth har inte uttryckligt redovisat sin — en olycka. Jag tycker att vi borde kunna enas om att den fulla sysselsättningen — det kanske största sociala framsteget under efterkrigstiden — är viktigare än penningvärdets stabilitet. (Detta bör åtminstone kunna gälla i princip. Kravet på full sysselsättning innebär här inte att man motsätter sig t.ex. strukturomvandlingar.)

Avslutningsvis frågar Nabseth vad som händer om måttlig inflation blir "en målsättning" för den ekonomiska politiken.

I det läget, säger han, kommer väl folk att söka anpassa sig efter inflationen. Tanken är väl här, liksom hos Erik Lindahl, att inflationen har vissa fördelar endast när den kommer som en överraskning. Nabseth har här fått in en fin stöt, förefaller det. Argumentet är antagligen det starkaste i hans samling.

Man kan invända att inflationen naturligtvis inte skall bli en öppet deklarerad målsättning. Den skall naturligtvis som hittills bekämpas, i den mån det principiella kravet på "full" sysselsättning tillåter det. Det kan också tilläggas att inflationen hittills under efterkrigstiden säkerligen i rätt hög grad kommit överraskande. (Vi har haft perioder med relativ prisstabilitet.) Men om den måttliga inflationen troget rullar på under flera decennier framåt så måste man väl anta att allt större grupper så småningom kommer att anpassa sig. Allt eftersom åren går skulle Nabseths argument således bli allt bättre och fram emot 1990 är Nabseth ensam herre på täppan, eller rättare: då möts vi där, antagligen helt överens.

Men det är ju ett helt nytt läge som skymtar någonstans i ett obestämt fjärran. I dagens läge är Nabseths övriga argument mera relevanta. Men jag har samtidigt funnit dem mindre övertygande.

Ake Ortmark.

